

เทศน์เช้า วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๐

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

สังคมไทยนะ สังคมเรานะสังคมชาวพุทธ ถ้าชาวพุทธเห็นใหม่ สังคมอ่อนแอ ถ้าสังคมอ่อนแอเลือกผู้นำได้อ่อนแอ แล้วถ้าผู้นำอ่อนแอก็ทำให้สังคมนั้นอ่อนแอไปเรื่อยๆ ในพระไตรปิฎกบอกไว้ เห็นใหม่ โคนำฝูง ผู้นำสำคัญมาก ถ้ามีผู้นำที่ดี จะสร้างสังคมให้เข้มแข็ง ถ้าสังคมเข้มแข็งขึ้นมา มันจะเลือกผู้นำได้ที่เข้มแข็ง เพราะอะไร? เพราะสังคมเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็งไม่เห็นแก่ผลประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ

ถ้าสังคมอ่อนแอ พอสังคมอ่อนแอเพราะผู้นำยังอ่อนแอ ก็ทำให้สังคมนั้นอ่อนแอไปเรื่อยๆ เพราะผู้นำไม่ยอมให้สังคมนั้นเข้มแข็งขึ้นมา เพราะสังคมนั้นเข้มแข็งขึ้นมา ก็จะมาเห็นความบกพร่องของผู้นำ ถ้าผู้นำอ่อนแอจะทำให้สังคมนั้นอ่อนแอไปเรื่อยๆ เลย แล้วเราก็เชื่อผู้นำกันไปเรื่อยๆ เพราะความอ่อนแอของทั้งสองฝ่าย จะทำให้สังคมนี้อ่อนแอไปเป็นสภาวะแบบนั้น

ถ้าเรานะ เรามีความเข้มแข็ง แล้วเข้มแข็งนี้เกิดมาจากไหนละ ความเข้มแข็งเกิดมา คูลิ คนจิตใจเข้มแข็ง จิตใจอ่อนแอ ร่างกายเข้มแข็ง ร่างกายอ่อนแอ คนร่างกายอ่อนแอ เห็นใหม่ ร่างกายอ่อนแอแต่จิตใจเข้มแข็ง เขาฟันฝ่าอุปสรรคไปได้แน่ คนร่างกายแข็งแรงมหาศาลเลย แต่หัวใจอ่อนแอ ทำอะไรก็มีแต่อุปสรรคตลอดไป เพราะหัวใจมันอ่อนแอ ความอ่อนแอของร่างกายและความอ่อนแอของจิตใจมันก็ต่างกัน ความอ่อนแอของจิตใจมันได้สร้างสมมา

การสร้างสมมา ผู้ที่จิตใจเข้มแข็ง เจออุปสรรคมันจะฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ทั้งนั้น เห็นอุปสรรคเป็นของเล็กน้อยทุกอย่าง ถ้าเห็นอุปสรรคเป็นของเล็กน้อยนะ สิ่งนั้นเป็นของเล็กน้อยที่เราพอจะแก้ไขได้ ถ้าเห็นอุปสรรคแค่เป็นของเล็กน้อย แต่จิตใจอ่อนแอ เห็นอุปสรรคนั้นเป็นของใหญ่โตมาก จะฟันฝ่าอุปสรรคสิ่งนั้นไปไม่ได้เลย นี่ชีวิตนะ แล้วเวลาการประพฤติปฏิบัติ การที่เขาอยู่กันทางสังคมทางโลก เขาเจออุปสรรค เขาต้องต่อสู้กับอุปสรรคของเขาไป นั่นเป็นสิ่งที่สังคม สังคมคือว่าเรื่องของโลก เรื่องของโลกมีการพึ่งพาอาศัย

คุณิ กระแสความเป็นไปของโลก เห็นใหม่ เวลาลมเปลี่ยนทิศทาง การเมืองเปลี่ยนทิศทาง โลกเปลี่ยนหมดเลย โลกเปลี่ยนไปตามแต่กระแสของการเมืองมันเปลี่ยนแปลงไป นี่เรื่องของโลก แล้วเวลาเขาช่วยเหลือกัน เขาเจ้อจันกัน คุณิ ประเทศที่ยากจน ประเทศที่อ่อนแอเขาจะช่วยเหลือกัน การช่วยเหลือกัน ถ้าช่วยเหลือด้วยความสุจริต ช่วยเหลือด้วยความเป็นธรรมก็เป็นคุณธรรม แต่ช่วยเหลือด้วยความมีเลศนัย เห็นใหม่ ความมีเลศนัยก็มี สิ่งนั้น นี่เรื่องของสังคมจากภายนอก

แต่เวลาเราเป็นชาวพุทธ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่า “เรื่องของสังคมก็เป็น เรื่องของสังคมอันหนึ่ง เราเกิดมานี้เป็นเรื่องของสังคม เป็นเรื่องของโลก เราก็สังคม ชีวิตนี้เป็น สังคม ร่างกายนี้เป็นสังคม”

แต่ธรรมะละ ธรรมะถ้าเป็นเรื่องของ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ถ้าตน เป็นที่พึ่งแห่งตน นี่ผู้นำเกิดได้แบบนี้ไง ผู้นำเกิดได้ด้วยการฝึกฝน การฝึกฝนจากภายใน การ ฝึกฝนจากภายใน เห็นใหม่ เป็นผู้นำเพราะสร้างอำนาจวาสนาบารมีมา จิตใจเข้มแข็งนะ ถ้าจิตใจ ไม่เข้มแข็ง เราไม่ใช่ฟ้ากระแสสังคมมาได้แบบนี้หรอก คนเขาไปเที่ยวสนุกสนานกันทางโลก เขา บอกโลกนี้เจริญ ความเจริญของโลกของเขา แล้วเรามาที่สงบสงัด วิเวก ความวิเวก เขาบอกเขา เห็นความวิเวกไม่เป็นความสำคัญ ความสุขของใจไม่มีความสำคัญ

แต่ศาสนาเราเห็นความสำคัญของความสงบของใจ ความมีหลักมีเกณฑ์ของหัวใจ หัวใจ มันเข้มแข็งขึ้นมา การฝึกหัวใจเข้มแข็งฝึกมาจากไหน คุณิ เวลาเราเข้าไปในป่าช้า เรากลับฝึกแล้ว สางใหม่ เราอยู่ในครอบครัวของเรา เราอยู่ในสังคมของเรา โอ๊ย...เราว่าเราเป็นคนเก่งทั้งนั้นเลย ทุกคนเป็นคนเก่งหมดนะ แต่ให้แยกตัวคนเดียว คนหนึ่งเดินเข้าไปในป่าช้า เดินเข้าไปที่มีด ทุกคน จะกลัวมาก..กลัวมาก นี่แค่วิตถุแต่ตัวเองนะ

แล้วเวลาเรามานั่งสมาธิภาวนากัน คุณิเรามานั่งเฉยๆ คุณิเวลาเราทำงานกัน เราว่าสิ่งนั้นเป็น บริหารจัดการ สิ่งนั้นเป็นภาระแบกหาม หนักมาก เวลาเรามานั่งเฉยๆ นั่งเฉยๆ กำหนดลมหายใจ เข้าและลมหายใจออก นั่งเฉยๆ แต่ทำไมมันสู้ไม่ได้ละ เห็นใหม่ นี่ความละเอียดอ่อน เวลาทำงาน เวลาเราต่อสู้กับการงาน งานนั้นมันเป็นภาระหนักหน่วงมาก แต่เวลาเราชนะตัวเอง นี่เราชนะ ตัวเอง ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสำคัญมากนะ การชนะอื่นหมิ่นแสนสร้างเวร สร้างกรรม การชนะตนเองสำคัญที่สุด

ถ้าการชนะตนเอง คนชนะเอาตนให้ได้อยู่ นั่งเฉยๆ นั่งสมาธิเฉยๆ แล้วหัวใจมันอยู่เฉยๆ ไปด้วย นั่งเฉยๆ แต่หัวใจมันพุ่งซ่าน หัวใจมันแบกโลกไว้ทั้งโลก แบกจักรวาลไว้ทั้งจักรวาล แบก วัฏฏะไว้ เห็นไหม เทวดา อินทร์ พรหมเป็นอย่างนั้น มันส่งออกไปหมดเลย ตัวนั่งอยู่เฉยๆ นี้ แต่ หัวใจมันไม่อยู่กับตัว หัวใจมันส่งออกไปหมดเลย การชนะตนเองนี่งานอันละเอียด งานอัน ละเอียดจากภายใน สัจคมจากภายนอก สัจคมจากภายในนะ สัจคมจากภายนอก นี่เราเกิดมาสัจคม ภายนอก สัจคมภายนอกคือว่าวัฏฏะ คือเราเห็นๆ กันอยู่นี้ เห็นๆ กันด้วยตานี้ สัจคมโลกนี้ ดวง จันทร์ หาดาวเคราะห์กัน ว่าสิ่งมีชีวิตในโลกอื่นมีไหม

แต่ถ้าเวลาเราเข้าไปในสัจคมจากภายใน โลกธาตุภายนอก ว่างนอก-ว่างใน ข้างนอกมันว่าง แล้วปล่อยวางสัจคมเข้ามา เราบวชเราเรียนกัน เราเป็นฤทธิชัยไพโร เราเข้าป่าเข้าเขา เราทิ้งสัจคมมา สัจคมมันทิ้งเข้ามา แล้วสัจคมภายในละ เราทิ้งเข้ามาแล้วไปอยู่ในป่าในเขา หัวใจมันแบกโลกนะ หัวใจมันคิด มันวิตกพิจารณาไปหมดเลย มันคิดแต่เรื่องส่งออกไปหมดเลย

สัจคมจากภายในละ จิตนี้มันเกิดมันตาย มันเกิดมันตายในวัฏฏะนี้ มันเกิดมาก็ภพก็ชาติ ความเกิดก็ภพก็ชาตินี้ ที่มันเกิดมันตายมา มันสะสมมาจนเป็นจริตนิสัย จนจิตใจเข้มแข็ง จิตใจ อ่อนแอมันอยู่ตรงนี้ไง ถ้าจิตใจเข้มแข็ง มันเข้มแข็งเพราะมันผ่านวิกฤตมา มันได้สะสมบุญญาธิการมา คุณี พระโพธิสัตว์ เห็นไหม นี่ขันติบารมี คุณี เขาทำขนาดไหน ขันติบารมีต้องอดทน ทาน บารมี เวลาเป็นพระเวสสันดร เห็นไหม ทานเป็นทาน นี่บารมี ๑๐ ทศ จิตใจมันจะเข้มแข็งมา เพราะเข้มแข็งอย่างนี้ จิตใจมันเข้มแข็งมา เพราะได้เสียสละมา แม้แต่ชีวิตก็เสียสละได้ เสียสละมา ให้หมดเลย มาเป็นหัวหน้าสัตว์ เป็นหัวหน้าฝูง เป็นกษัตริย์ เป็นจักรพรรดิ สัมสมมากับความ ร่วมเย็นเป็นสุขของประชาชน สัมสมร่วมเย็นมาจากความสุขของสัจคมจากภายนอก

สัจคมจากภายนอก สิ่งที่เราเจองานเป็นสัจคมจากภายนอก ผู้ที่เสียสละ ผู้ที่บริหารจัดการ ผู้ ที่เป็นผู้นำ จิตใจมันเข้มแข็งขึ้นมาอย่างนี้ พอเข้มแข็งขึ้นมาจากภายใน เวลาที่นั่งสมาธิภาวนามัน ก็เข้มแข็ง อุปสรรคนะ อุปสรรคจากภายนอก ภูเขาทั้งลูก เขาจะเคลื่อนย้ายภูเขาทั้งลูกยังได้โดย เทคโนโลยีเขาทำได้หมด ภูเขานี้เคลื่อนย้ายได้เลย แต่ไอ้ภูเขาภายใน ไอ้ภูเขา ไอ้หัวใจไอ้สิ่งที่เป็น ปักอยู่ในหัวใจเรานี้ เราเคลื่อนย้ายมันออกได้ไหม เราจะเอาเทคโนโลยีอะไรไปเคลื่อนย้ายความ ทุกข์ความสุขในหัวใจของเรา สิ่งที่เกิดที่ตาย มันเกิดมันตายอยู่ ใครเอาอะไรไปเคลื่อนย้ายมัน แล้ว มันมีความเคลื่อนย้าย มันมีความจงใจกับมัน แล้วย้อนกลับมาดูความเป็นไปของหัวใจของเรา

นี่ไง เริ่มจากเราเสียสละ เราทวนกระแสกลับมา เขาบอกเราไปวัดไปวา กัน เสียเวลาเปล่า เขาไปแสวงหาผลประโยชน์กัน เขาได้ประโยชน์มหาศาลเลย ประโยชน์ของเขาข้างนอก ใครก็เจ้อจางกันได้ รัฐบาลมันตั้งงบประมาณมันได้หมดล่ะ มันจะตั้งงบประมาณไปทำอะไรก็ได้ เรื่องของภายนอก แต่เรื่องของภายในสิ ไม่มีใครช่วยใครได้เลย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ชี้ทางเท่านั้น

แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสะสมบุญญาธิการมา จะรี้นสัตว์ขนสัตว์ เห็นไหม เล็งญาณ.. เล็งญาณ.. เล็งไปที่ไหน? เล็งไปที่ร่างกายของมนุษย์หรือ ร่างกายมนุษย์มันก็ร่างกายเหมือนกัน แต่หัวใจที่มันมีคุณธรรมไม่มีคุณธรรม หัวใจที่ควรแก่การงานไม่ควรแก่การงาน หัวใจที่ควรแก่การศึกษาไม่ควรแก่การศึกษา

คูสิ คูลูกเรา จริตนิสัยก็ไม่เหมือนกัน เล็งญาณ เล็งที่หัวใจ! เล็งที่ใจมันเข้มแข็งนี้ ใจมันเอาไม่เอา ใจมันพอใจไม่พอใจ เล็งญาณอย่างนั้น แล้วไปแก้ไขคนอย่างนั้น เห็นไหม จะรี้นสัตว์ขนสัตว์ยังต้องทำขนาดนั้น ทำขนาดนั้นเพราะรี้นสัตว์ขนสัตว์จากภายใน เพราะสัตว์โลก สัตตะผู้ข้องสัตว์นะ เราคูสิสัตว์เครื่องงาน เราเป็นสัตว์ประเสริฐ เราก็สัตว์ตัวหนึ่ง เพราะหัวใจมันข้ง ถ้าหัวใจมันยังเกิดอยู่ มันยังเวียนในวัฏฏะอยู่ นี่รี้นสัตว์ขนสัตว์ตรงนี้ ถ้ารี้อสัตว์ขนสัตว์ตรงนี้ มันจะย้อนกลับเข้าไป เห็นไหม งานจากภายใน นี่เรื่องของศาสนานะ

ถ้าศาสนาอย่างนี้ ผู้นำอย่างนี้ ทำให้สังคมเข้มแข็งขึ้นมา เข้มแข็งนะ เข้มแข็งคือจุดยืน จะมากจะน้อยไม่สำคัญ สำคัญแต่เข้มแข็งขึ้นมาแล้วไม่ตื่นกระแส มันเป็นผู้นำเขาได้ คูสิเวลาเขามีกระแสสังคมกัน มีปัญหาหันขึ้นมา เขาเป็นกระแส เขาชักนำกันไป แล้วถ้ามีบุคคลที่เข้มแข็งขึ้นมา ชักนำไม่ไปกับเขา เห็นไหม นี่ต้านกระแสไว้ได้ ต้านกระแสของโลกไว้ได้ แล้วต้านกระแสธรรมขึ้นมา หัวใจมันจะเข้มแข็งขึ้นมา

แต่...แต่โลกธรรมนะ จะโดนตตินินทา เพราะการตตินินทานี้คือลมการเมือง ลมการเมืองคือพัดเข้าไป พัดให้เรา คูสิขนาดเสียงชื่นชม เสียงชมเรา เวลาพัดมามันก็เป็นเหมือนกับลมพัดไปเฉยๆ แต่เวลาเสียงที่เขาตตินินทามา เขาใส่ร้ายป้ายสีมา โอ๊ย! เจ็บปวดมาก เจ็บปวดมาก เห็นไหม

แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีคุณธรรมในหัวใจ ถอนอัตรานุกิฎฐิ ถอนความรู้สึกทั้งหมดออกได้ ถ้ามันพัดผ่านมา มันก็พัดไป โดยที่ไม่มีสิ่งใดที่ลมมันจะพัดถึงวัตถุสิ่งนั้นได้ เพราะสิ่งนั้นเป็นวัตถุที่

นามธรรม เป็นวัตถุที่ไม่มีตัวตน ไม่มีภาวะ ไม่มีภพ ไม่มีสถานที่ ไม่มีสิ่งใดที่ให้ลมพัดได้เลย จะพัดขนาดไหนมันก็ไม่หวั่นไหว นี่ทวนกระแสอย่างนี้ไง สังคมจะเข้มแข็งขึ้นมาอย่างนี้ เข้มแข็งขึ้นมาจากภายใน ถ้าเข้มแข็งขึ้นมาจากภายในเราก็รักษาของเราได้ เพราะสังคมนี้เป็นการเปรียบเทียบบุคลาธิษฐาน

โลกมองโลกเป็นอย่างนั้น แล้วก็มองมาที่หัวใจเรานะ หัวใจเรา เราเกิดตายเกิดตายมา การเกิดตายของแต่ละภพละชาติมันยิ่งกว่าสังคมนั้นอีก ถ้าเอาจิตที่มันเกิดมันตายมาแต่ละภพแต่ละชาติแล้วมารวมกัน นับ ๑-๒-๓ มาเลย มันจะเป็นแสนๆ ล้านๆ นะ แล้วจิตดวงนี้มันเป็นผู้นำ จิตดวงนี้มันเป็นเจ้าของกระแสสังคมอันนี้ แล้วเราจะเปลี่ยนแปลงจิตของเราขึ้นมาอย่างไร เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา เราถึงว่า ทาน ศีล ภาวนา ถ้าเราภาวนาของเราได้ขึ้นมาจะ จิตของเราจะประเสริฐขึ้นมา ความรู้สึกของเราจะประเสริฐขึ้นมา จะเข้มแข็งขึ้นมา จะเห็นสังคมภายนอก เห็นชีวิตของเราจะ

ชีวิตเราจะเกิดตายอย่างนี้ แล้วเราก็จะชินกับสภาวะเป็นอย่างนี้ แล้วมันสลดสังเวชไหม นี่ธรรมสังเวช ถ้าเข้าไปเห็นสภาวะธรรมนะ ใครไปเห็นบุพเพนิวาสานุสติญาณ เห็นอดีตชาติของตัวเอง มันสลดสังเวช เพราะอะไร? เพราะมันเป็นตายๆ เหมือนละครเลย โลกนี่คือละคร เกิดตายเกิดตายอย่างนี้ แล้วจิตดวงนี้ก็เป็นอย่างนี้ สภาวะแบบนี้ ตายจากที่นี้มันก็ไปเกิดใหม่ จิตดวงนี้แต่เป็นคนใหม่ ถ้าเป็นคนใหม่ คนใหม่ก็คือได้คนใหม่ แต่หัวใจอันเดิม หัวใจอันเดิมเพราะถ้ามันเป็นคนใหม่ทั้งหัวใจทั้งจิตใจกับทั้งร่างกาย ถ้าเป็นคนใหม่ทั้งหมด มันก็ต้องออกมาจากต้นทุนอันเดียวกัน คือเสมอกัน

แต่ทำไมต้นทุนไม่เท่ากัน ทำไมจิตใจของคนไม่เหมือนกัน เพราะต้นทุนอันนี้มันต่างกัน จิตใจมันต่างกัน มันเกิดมาต่างกัน มันสร้างสมมาต่างกัน มันถึงต่างกันอย่างนั้น นี่กระแสสังคมเป็นอย่างนี้ จิต ถ้ามันเข้าไปเห็นสภาวะแบบนี้แล้วมันจะสลดสังเวชมาก แล้วถ้ารู้ตามไปอย่างนี้ก็ไม่มีประโยชน์สิ่งใดๆ เลย เพราะรู้ตามอย่างนี้ก็แก้อะไรไม่ได้ มันก็ยังมีแรงขับอยู่ มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างนี้ ธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้อยู่แล้ว

แต่ถ้ามรรคญาณกลับมา ถ้าธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย้อนกลับมาที่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นใหม่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มรรคญาณ มรรคญาณไม่ใช่มรรคข้างนอก มรรคหยาบๆ ที่เขาว่ากันนะ อย่างนั้นมันเป็นการดำรงชีวิต มันเป็นเรื่องของสังคม เรื่องของความเป็นไป เรื่องของการหาอาหารมาเพื่อชีวิตของเราเท่านั้นเอง

แต่ถ้าอาหารของใจละ ธรรมะจะเกิดขึ้นมา เกิดขึ้นมาอย่างไร? เกิดขึ้นมาเพราะเรามีอำนาจวาสนาหนึ่ง เพราะเราเชื่อผู้นำหนึ่ง ถ้าไม่มีผู้นำการวิปัสสนาของเราวิปัสสนาโดยกิเลส กิเลสมันพาวิปัสสนา กิเลสมันพาทำ มันก็เวียนไป โคนำฝูงไม่ฉลาดจะพาฝูงโคนั้นลงไปสู่วังน้ำวน การประพฤติปฏิบัติที่ไม่ฉลาด มันจะให้เราปฏิบัติอยู่ในวัฏฏะ วนอยู่นั่น ออกจากวังวนไม่ได้ มดแดงไต่ขอบกระดิ่ง มันจะหมุนเวียนอยู่อย่างนั้น แล้วมันออกจากวังวนอันนี้ไม่ได้เลย

แต่ถ้ามันมีผู้นำที่ฉลาด พาฝูงโคอันนี้ออกจากวังวนอันนี้ให้ได้ ถ้าพาฝูงโคนี้ออกจากวังวนนี้ วังวนมันอยู่ที่ไหน ภูเขาสวะอยู่ที่ไหน ภูพอยู่ที่ไหน กิเลสมันอยู่ที่ไหน การกระทำมันอยู่ที่ไหน แล้วมรรคญาณมันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มันจะย้อนกลับเข้ามา กระแสสังคมอย่างนี้ ผู้นำอย่างนี้แล้วจิตใจถ้าเราผ่านประสบการณ์อย่างนี้ขึ้นมา ทำไมเราจะเป็ผู้นำไม่ได้ ทำไมเราจะนำสิ่งต่างๆ อย่างนี้ไม่ได้ มันนำไปได้เพราะอะไร? เพราะมันมีคุณสมบัติที่จะนำไปได้ ถ้ามันไม่มีคุณสมบัติที่นำไปได้ มันนำไปไม่ได้เพราะไม่มีคุณสมบัติ! ไม่มีคุณสมบัติใดๆ เลย อะไรเป็นผู้นำ ผู้นำที่ไม่มีสมมอเลย ผู้นำที่สมมอกลวงเป็นผู้นำได้ไหม ผู้นำที่มีสมมอต่างหากถึงเป็นผู้นำได้ นี่สังคมภายนอก-สังคมภายใน

แล้วคุณย้อนกลับมาดูเรา คุณชีวิตของเรา ตั้งนี้เป็นคติตัวอย่าง แล้วเตือนชีวิตใจ ชีวิตมีคุณค่ามากนะ ยังมีชีวิตอยู่ ยังมีโอกาสอยู่ ทุกคนมีโอกาสเสมอภาค เกิดมานี้เสมอภาคเป็นมนุษย์เหมือนกัน มีลมหายใจเหมือนกัน มีหัวใจเหมือนกัน ประพฤติปฏิบัติได้ มรรคญาณ ผู้พระไตรปิฎกมีอยู่แล้ว รื่นคั้น ถ้ารื่นคั้นด้วยของเรา รื่นคั้นด้วยเด็กอ่อน เด็กๆ นี่ไปรื่นคั้นโดยทฤษฎีที่มันสูง ไม่เข้าใจ เห็นไหม

ครูบาอาจารย์ท่านประพฤติปฏิบัติมา ท่านพยายามจะย่อยสลายให้เป็นของที่เรียบง่าย ให้เป็นของชีวิตประจำวัน ให้เป็นของที่การกระทำในปัจจุบันนี้ ให้เข้าไปชำระกิเลสของเราจากภายในนี้ แล้วเราจะมีโอกาส เห็นใหม่ มีโอกาสนี้นี้ใจชุ่มมือเปิบ ครูบาอาจารย์ท่านใช้ชีวิตของท่าน ประสบการณ์ชีวิตของท่านค้นคว้ามา แล้วพยายามย่อยสลาย ย่อยให้มันง่าย สอนเด็กๆ เราแล้วเราพยายามประพฤติปฏิบัติ เห็นใหม่ โคนำฝูงที่ดีจะพาเราขึ้นฝั่ง เอวัง